

NİSÂ SURESİNİN 34. AYETİ BAĞLAMINDA AİLE KURUMUNUN İKİ TEMELİ: İNFAK VE İTAAT

Prof. Dr. Salim ÖĞÜT*

The Two Basics of the Institute of Family:

Giving Alms (*infāq*) and Obedience (*itāat*) in the Context of 34th Verse of *Nisā*

By passage of time my opinion on the damaging effect of modern thought, modern discourse and modern actions on the family structure is gaining ground in my mind. This opinion has get of its strongness in my mind is not baseless or without case. On the contrary, daily individual and social crisis and their reflection forms to media is leading to this very thinking.

This problem will be discussed in the frame of three examples. The first example will be dealt on male whom were the head of the household in any time throughout the history of mankind. The second example will be interested with the female whom are the most important constructive figure of family. And the last one is related to the children whom are considered as the fruits of mother and father of a family.

Firstly, I have to state that these three examples have been choosen not for their originality or marjinality, but they have been selected because they are written just in recent times. I mean that, it is so frequent to face such kind of evaluation any time.

In this article, how modern life style has effected the real roles of the family members will be discussed.

Giriş:

Modern düşünce, modern söylem ve modern eylemlerin en çok zarar verdiği kurumun aile olduğu düşüncesi, bende her geçen gün daha güçlü bir kanaat halini almaktadır. Bu düşünce, ne durup dururken ortaya çıktı; ne de durduk yere her geçen gün, güç kazanmaktadır. Aksine, günlük hale gelen bireysel ve toplumsal krizler, bunların haber veya yorum olarak medyaya yansımaya biçimleri, bu duruma sebep olmaktadır.

İşte bu hususa üç örnek...

Birinci örnek insanlık tarihinin ulaşabildiği bütün dönemler boyunca ailenin reisliğini üstlenen erkek üzerinden, ikinci örnek yine ailenin en önem-

* Hitit Üniversitesi, İslam Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

li yapıcı ve kurucu figürü olarak bilinen kadın üzerinden, üçüncü örnek ise hem dini, hem de insanî açıdan aile kurumunun sağlam ve sağlıklı olarak inşa edilmesinin en temel harcı ve anne-babanın gönül meyvesi olarak telakki edilen çocuk¹ üzerinden verilmiştir.

Öncelikle belirteyim ki bu üç örnek çok orijinal veya çok marjinal/sıradışı oldukları için değil, çok yakın tarihte yazıldıkları için seçildiler. Bu hususu belirtmekle şu noktaya işaret etmek istiyorum: Son zamanlarda bu tür değerlendirmelere gün aşırı, hatta günlük olarak rastlamak mümkün hale gelmiştir.²

İlk örneği teşkil eden yazısında Can Dünder, erkeklik denilen ve asırlardır evlere, toplumlara hükmeden o koca dağ'ın, reklâmcıların, modacıların, güzellik sektörünün, tüketim endüstrisinin elinde eritildiğinden şikâyet etmekte,³

İkinci örneği teşkil eden yazısında Fatma K. Barbarosoğlu, kitle kültürünün dişilliği içinde azalan erkek kimliğini yazarken "içinde mahpus kaldığımız kitle kültürü, dişil bir kültür ve bu dişil özellikler en fazla erkek fitratını bozuyor." İddiasını dile getirmekte ve kitle kültürünün dişillğine dikkat çeken Edgar Morin'in, belirli refah düzeyine erişen toplumlarda kültürün kadınsılaştığını vurgulayarak erkeklerin daha duygusal, daha yumuşak ve daha zayıf olduğuna dikkat çektiğine işaret etmekte,⁴

Üçüncü örneğin yazarı Gülay Göktürk ise, Newsweek'in kapak konusu yaptığı ve çocuksuzluğu tercih eden çiftlerin sayısının hızla artmasını konu edinen yazısından hareketle "Bu trend özellikle gelişmiş ülkelerdeki hali vakti yerinde, iyi eğitilmiş çiftler arasında yaygınmış" dedikten sonra şunları eklemektedir: "Dergi uzun uzun rakamlar, istatistikler vermiş... Veriler durumun gerçekten de ciddi olduğunu gösteriyor... **Modern bireyin tercihleri ve psikolojisi açısından ciddi diyorum... Dolayısıyla, sorumuz, "ne olacak bu modern bireyin hali" olmalı...**"⁵

Bu yazıları okuduktan ve ifade ettikleri ortak problemi gördükten sonra, birdenbire, şu ayet-i kerimeyi hatırladım:

¹ Arapça bir ata sözünde çocuk için: "Yeryüzünde yürüyen ciğerpâremiz" denilmektedir.

² Aşağıda yapacağımız değerlendirmelerin tam olarak anlaşılabilmesi için, az sonra atıfta bulunacağımızı köşe yazılarının tamamı, mutlaka görülmelidir.

³ Milliyet, 10. 09. 2006

⁴ Yeni Şafak, 22. 08. 2006

⁵ Bugün, 30. 08. 2006

“Eğer hak, onların kötü arzu ve isteklerine uysaydı, mutlaka gökler ve yer ile bunlarda bulunan kimseler bozulur giderdi. Hayır, biz onlara şan ve şereflerini getirdik; fakat onlar kendi şereflerine sırt çevirirler.”⁶

Bu çağrışıma sebep olan temel yaklaşımım şudur:

Modern çağın hâkim hususiyeti, sosyal konularda, yani insanî/beşerî problemlerde, başvurabileceği **sabitelerden** mahrum bulunmasıdır. Daha da kötüsü bu durumu olumlamakta, hatta kutsama derecesinde benimsemekte olmasıdır. Çünkü kendisini, **değişim, dönüşüm, ilerleme, gelişme** gibi kavramaların büyümesine öylesine kaptırmıştır ki, bu kavramlara ait bazı sınırların bulunması gerektiğine dair bir düşünce bile geliştirememiştir. Yapabildiği tek şey, mevcut beşerî temayülleri yoklamak, bu alandaki istatistikleri değerlendirmek ve belli felsefi görüşlere ve belli düzeyde ekonomik imkânlarla sahip çevrelerin arzu ve isteklerini antropoloji, sosyoloji ve psikoloji gibi disiplinlerin desteğiyle meşrulaştırmaya çalışmaktır.

Peki, bu belli çevrelerin bu temayülleri nasıl oluşmaktadır?

Çok kestirme ifade ile belirtelim ki, onu da **tüketim kültürü temelinde yükselen kapitalist yaklaşım** oluşturmaktadır.

Diğer taraftan insanoğlu ne kadar çırpınırsa çırpınsın, başka türlü de mümkün değildir. Yani, insan denenen varlık, **vahyin kılavuzluğu** olmadan, sadece deneme yanılma yolu ile veya el yordamıyla **değişim** ve **gelişim** kavramlarının büyümesini aşamaz, dolayısıyla bir takım sabiteler geliştiremez. Çünkü o, fitratı gereği, ya hevası –arzu, istek ve hevesleri- ile hareket etmek, ya da üstün ve aşkın/müteâl bir kudretin varlığını, yani Yüce Yaratıcı'yı kabul ve itiraf edip O'ndan gelen emirler ve yasaklar doğrultusunda yaşamak mecburiyetindedir. Bu konuda üçüncü bir yol yoktur.⁷

Modern insan peşin peşin kutsal karşısında gardını almış, sosyolojinin, insanlık ailesinin üzerindeki kutsal kubbeyi yıkmayı hedefleyen bilimsel tutumuna râm olarak⁸ dini inanış, anlayış ve yaşayış tarzını **ilkellik** olarak tanımlamıştır.⁹ Bu durumda, “Kutsal”ın gönüllere ve zihinlere, kalbî saflık ve aklî dinginlik içinde hükmedici, böylelikle iradeye destek verici muazzam ve

⁶ Mü'minûn suresi, 23/71

⁷ Şatibi, *el-Muvafakat* (trc. Mehmet Erdoğan), İstanbul, 1990, II, 170.

⁸ Sosyoloji, dinin seküler/laik terimlerle açıklanmasının geleneğini oluşturan bir disiplin. B. Wilson'un dediği gibi “sosyolojik gelenek dine her zaman açıklanıp rafa kaldırılacak” bir şey olarak bakmıştır. P. L. Berger'in deyimiyle “metodolojik ateizm dine her zaman açıklanıp rafa kaldırılacak” bir şey olarak bakmıştır. Nuray Mert, *Laiklik Tartışmasına Kavramsal bir Yaklaşım*, İstanbul, 1994, s. 29.

⁹ “David Hume dinsel inancın, insanların hayatın belirsizliklerine karşı duydukları korkudan doğduğunu ileri sürmüş, Auguste Comte dini, insanlığın evrimi sürecinde olgunlaşmamış bir aşama olarak yorumlamıştır. Tanınmış diğer bir sosyolog Herbert Spencer ise dinsel inancın, gölgelere inanmaktan türeyen ilkel bir akıl yürütme olduğunu tartışır, ona göre bu ilkel inanış, doğüstüne inanışa ve nihai olarak da tektanrılı dinlere dönüşmüştür.” Nuray Mert, s. 90-91.

mükemmel potansiyelinden mahrum kalmış, dolayısıyla, hayatını çekilmez hale getiren bireysel ve toplumsal kaoslara açık hale gelmiştir.

Hal böyle olunca, günümüz insanı, ipi kopmuş bir sandal gibi oradan oraya sürüklenmekte, bazen kayalıklara çarparak tahrip olmakta, bazen pusulasız ve haritasız bir şekilde denizlerin ortasında şaşkın şaşkın dolaşmaktadır.¹⁰

Tabii olarak bu durumu sömürmek isteyen **tüketim uzmanları** da fırsatı değerlendirmekte, onların şaşkınlığını ranta/getiriye çevirmenin yollarını aramakta, bu yüzden de onlara rehberlik kisvesi altında, onların problemlerini daha da çözümsüz hale getirmektedir.

Görüldüğü kadarıyla ve bizzat o hayatı yaşayanların ya kendi itirafları, ya da yakın çevrelerine dair yaptıkları gözlemleri ve değerlendirmeleri vesilesiyle biliyoruz ki, modern dünya, çözüm bulmak için sarıldığı her yeni durumdan, yeni darbeler almaktadır. Çünkü çözüm arayışı esnasında yardım alacağı herhangi bir **sabitesi** bulunmamaktadır.

Peşinen ve doğrudan doğruya belirteyim ki, **“sabite”**den kastım **“kutsal”** veya **“kutsal ile irtibatlı”** olandır. **Çünkü kutsaldan uzak durarak bir sabite belirlemeyi mümkün görmüyorum.**

Bu genel değerlendirmeden sonra başlıkta belirttiğimiz konuya geçecek olursak, söz konusu sabitesizliğin, kendisini en çok bu özel alanda, yani aile kurumunda hissettirdiğini söyleyebiliriz. Çünkü insanlık dünyasının yaşadığı bu hayatın en önemli kurumunun aile olması, tabii olarak bu durumun bu şekilde tezahür etmesine sebep olmaktadır.

Evet, modern insanın, gerek kuruluşu, gerekse işleyişi ile ilgili olarak aileye dair herhangi bir sabitesi yoktur. Onu sadece ve sadece, yerine başka bir alternatif geliştiremediği için, yaşamasına izin vermek zorunda kaldığı bir kurum olarak algılamaktadır.¹¹

¹⁰ Sabitesizliğin yol açtığı şaşkınlığın en son ve en çarpıcı örneklerinden biri “özgürlük” kavramının tanımında ortaya çıkmıştır. Eski tanıma göre özgürlük “bütün sınırları aşmak, tabuları yıkmak, akla eseni yapmak ve içgüdüleri serbest bırakmak” olarak görülürken, yeni tanıma göre, “içgüdüleri kontrol etmek, irade gücü sayesinde kendini ve arzularını denetleyebilmek” olarak görülmektedir.

Birbirine taban tabana zıt bu anlayışların her ikisini de zaman içerisinde insan aklı üretmiş ve her ikisinin de doğruluğu ve tutarlılığı uğrunda çok nefes tüketmiş, çok mürekkep harcamıştır. Buna rağmen hala bazı insanlar, insan aklının neden bu kadar geniş bir yelpaze içinde savrulduğunu sormamakta, soranlara da hesap vermeye yanaşmamaktadırlar.

http://www.mcatürk.com/koseyazi_detay.php?koseid=57

¹¹ Zaman zaman bu konudaki serzenişlere yazılı ve görsel medyada rastlamak mümkündür. Doğrusu ben de onların penceresinden baktığım zaman, modern insanların hala ne diye bu köhne kuruma itibar ettiklerini, nikâh salonlarını doldurduklarını anlamakta zorlanmaktayım. Hele hele gittikçe artan bir hızla boşanma oranlarının arttığını, evlilik sürelerinin kısaldığını gördükçe bu soruyu daha kuvvetli bir biçimde soruyorum ve arkasından –ironik bir yaklaşımla– “acaba mahkeme salonları boş kalmasın diye mi?” diye de düşünmüyör değilim.

İslam'a gelince, hayatın bütün şubelerine ve insanın bütün eylem ve söylemlerine/amel ve ifadelerine bir ölçü, bir kalite ve bir kural getirdiği gibi, aileye dair meselelerde de bu tutumunu sürdürmüş, orada da bir takım ölçüler ve kurallar koymuştur.

Biz bu yazımızda başlı başına bir "mesele" olarak "aile" kurumunu ele almayacağımız için, daha isabetli bir ifade ile sadece ailenin kuruluş ve işleyişinde iki önemli esas olarak gördüğümüz "infak" ve "itâat" meselelerini işleyeceğimiz için sözü o noktaya getirmek istiyoruz.

TOPLUMLAR İÇİN ROL DAĞILIMIN VE HİYERARŞİNİN ÖNEMİ

Aile kurumu için açıklayacağımız düşüncelerimize mesnet olmak üzere, şu hususun dile getirilmesinde zaruret görmekteyim:

Bu "hususun" ifade edilebilmesi için ise şu önermelerin tesbitine ihtiyaç bulunduğu kanaatindeyim:

1-Bir düşünür, Yüce Yaradan'ın insanlara 'akıl'ı adaletli olarak dağıttığını söyler ve ekler: 'çünkü **herkes** kendi **aklını beğenir**'.

Bu durumun tabii bir sonucu olarak, her insanın her konuda düşüncesi ve kanaati vardır ve bunlar genellikle birbiriyle uyuşmaz ve örtüşmezler.

2-Bu sebepten dolayı, insanlık âlemi daha ilk dönemlerinden itibaren bir arada iş yapmanın yolunu, hiyerarşik yapılanmada bulmuştur. Çünkü ancak bu suretle insanlar, katılmadıkları düşüncelerde bile bir başkasına tabi olmayı mümkün hale getirebilmişlerdir.

Bu durum, iki insanın bir araya gelme ve iş yapma mecburiyeti içinde bulunduğu bütün yapılanmalar için geçerlidir. Ortak iş yapacak iki kişi daha işin başından itibaren görev ve sorumluluk alanlarını belirleyerek yola çıkarlar ki ileride bu konulardaki belirsizlikten kaynaklanan bir problemle karşılaşmasınlar. Birlikte safariye çıkacak iki kişi bile aralarında iş bölümü yapmak zorundadır. Okullarda, hepsi de öğretmen olarak eşit bulunan görevlilerden birisine müdürlük payesi vermek de aynı sebepten dolayı gerekli görülmüştür. İş yerinde ustalar veya işçilerden birine sorumluluk ve yetki vermek suretiyle onu diğerlerinin önüne geçirmek akli bir zorunluluk olarak görülmüştür.

Kısaca iki ve daha fazla insanın birlikte yaşamak veya iş yapmak zorunda bulunduğu bütün durumlar için geçerli olan "evrensel kural" budur. Mahallede muhtar, ilçede kaymakam, ilde vali de; hep bu espriye göre atanmaktadır. Yani hiyerarşik bir yapı kurulmakta ve bunun kurallarına sıkı sıkıya bağlı kalınmaktadır.

Ancak sıra aile kurumuna geldiğinde bu "evrensel kural" yok sayılmaktadır. Orada ne bir rol dağılımına ihtiyaç duyulmakta, ne de hiyerarşiden söz

edilmektedir. Hatta zımnem böyle bir düşünceye yer kalmasın diye başka türlü de söylenmektedir: Ailede eşler eşit ve özgürdür.

Peki, bir öğretim üyesi, fakültede dekanlık makamının bulunması dolayısıyla özgürlüğünü ve eşitlik statüsünü kaybetmiş mi olmaktadır?

Dürüst olmak gerekirse, bir parça öyle olmaktadır. Nitekim diğer hocaların sahip olmadıkları bazı yetkiler, dekanın elinde bulunabilmektedir. Bu durum da onları, en azında yetki temelinde birbirinden farklı kılabilir. Ancak bu durum ne hocaları rahatsız etmekte, ne de dekanı, öğretim elemanlarına karşı olumsuz yönde kışkırtmaktadır. Her iki taraf ta bilmektedir ki, eşyanın tabiatı bunu gerektirmektedir ve bunun başka yolu da yoktur. Dolayısıyla insanlar bu yapılanmayı kabullenmişlerdir.

Bu durum sadece iş hayatımız için geçerli değildir. Bir takım hobilerimizi gerçekleştirirken de bu kurala uymak zorunda kalırız. Mesela bir izci kampında mutlaka bir oymakbaşı vardır. Bir seyahat esnasında bile bir başkana ihtiyaç duyulur.

Hatta işi bir adım daha ileriye götürelim ve bu durumun sadece insanlık ailesi için değil, hayvanlar âlemi içinde geçerli olduğunu söyleyelim. Karınca yuvasından arı kovanına, arslan sürüsünden ceylan sürüsüne kadar bütün hayvanlar âleminin böylesine bir hiyerarşik yapılanma içinde olduğunu görmekteyiz.

Acaba hangi sebeptir ki, aile kurumu bundan istisna edilmekte ve oraya farklı bir işlem uygulanmaktadır? Orada eşlerin rollerinin belirlenmesinden özellikle kaçınılmakta, dolayısıyla tabi haliyle oluşması gereken hiyerarşik yapı engellenmektedir.

Hiyerarşik yapının oluşmadığı bütün kurumları bekleyen kaçınılmaz son kaos ve anarşidir. Mutsuzluk ve huzursuzluktur. Böyle bir durumda iki insanın birlikte kalması mümkün değildir. Bu sebeple de zaten boşanmalar akıl almayacak boyuta varmıştır. Henüz boşanmamış olanlar veya ömürlerini evli olarak tamamlayanlar ise, bir takım ahlaki, dini, insani gerekçelere boyun eğerek bu kurumu ayakta tutmaya direnmektedirler ancak onlarda son derece “kahırlı” bir hayat sürmektedir. Kadın ve erkeğin görüş ayrılığına düştükleri her mesele ortada kalmakta, sonunda bir taraf diğerine kahren ve kerhen ram olmaktadır. Ve maalesef ailelerin kâhir ekseriyeti ömürlerini bu şekilde sürdürmekte, bu durum ise gelecek nesilleri aile hayatına karşı ürkek, hatta korkak bir noktaya taşımaktadır.

Dini kaygı ve korkulardan azade olarak yetişen gençlik zaten çoğunlukla evliliğe mesafeli durmakta, en azından gençlik ateşini ve heyecanı bekâr olarak söndürmekte, bir yere kadar problemini çözmeye çalışmaktadır. Dindar gençlere gelince, birçok konuda olduğu gibi bu konuda da kıyamet onun başına kopmaktadır. Zira onun evlilik dışında karşı cinsle bir ilişkiye girmesi mümkün değildir. Yani o, evliliğe mahkûmdur. Zaten bu meseleyi benim için

bu kadar önemli kılan da bu noktadır. Alternatifi olmayan bir meseleyle karşı karşıyayız.

Evet, “**infak**” ve “**itâat**”, ailenin sağlıklı kuruluşu ve sıhhatli hayatiyeti/yaşayışı için Allah Teala'nın Yüce Kelâm'ından çıkarılması mümkün olan iki önemli esastır.

Önce bu iki esası ifade eden ayet-i kerimeyi kaydedelim:

Bu ayet-i kerime Nisa Suresinin 34. ayet-i kerimesidir ve bu konuyu çok açık ve belîğ bir ifade ile düzenlemektedir. Konunun önemine ve gerektirdiği hassasiyete binaen öncelikle bu ayet-i kerimenin mealini vereceğiz. Ancak bunu yaparken, teamüle aykırı olsa da, farklı bir uygulama ile ulaşıldığımız meallerin büyük bir kısmının bu ayet ile ilgili meallerini vermek istiyoruz:

Adem Uğur:

Allah'ın insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılması sebebiyle ve mallarından harcama yaptıkları için erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudur. Onun için **Sâliha kadınlar itaatkârdır.**

Diyanet Vakfı:

Allah'ın kimini kimine üstün kılmasından ötürü ve erkeklerin, **mallarından sarfetmelerinden dolayı erkekler kadınlar üzerine hâkimdirler. İyi kadınlar, gönülden boyun eğenler** ve Allah'ın korunmasını emrettiğini, kocasının bulunmadığı zaman da koruyanlardır.

Elmalılı Hamdi:

Erkekler, kadınlar üzerinde hâkim dururlar, çünkü bir kere Allah birini diğerinden üstün yaratmış ve bir de erkekler mallarından harcamaktadırlar. Bunun için iyi kadınlar, itaatkârdırlar.

Süleyman Ateş:

Allâh, insanları birbirinden üstün kıldığı ve **mallarından harca(yıp kadınların geçimini sağla)dıkları için erkekler, kadınlar üzerinde yöneticidirler. Bundan dolayı iyi kadınlar itâatkâr olup, Allâh'ın kendilerini korumasına karşılık (Allâh'ın verdiği başarı ile) gizliyi korurlar (kocalarına aslâ ihânet etmezler).**

Diyanet Meali:

Erkekler, kadınların koruyup kollayıcılarıdır. Çünkü Allah insanların kimini kiminden üstün kılmıştır. Bir de erkekler kendi mallarından harcamakta (ve ailenin geçimini sağlamakta)dırlar. İyi kadınlar, itaatkârdırlar.

Y. Nuri Öztürk:

Erkekler; kadınları gözetip kollayıcıdır. Şundan ki, Allah, insanların bazılarını bazılarından üstün kılmıştır ve **erkekler mallarından bol bol harcamışlardır. İyi ve temiz kadınlar saygılıdır.**

Muhammed Esed:

Erkekler, kadınları, Allah'ın kendilerine onlardan daha fazla bağışladığı (42) nimetler ve sahip oldukları servetten yapabilecekleri harcamalarla koruyup gözetirler. Dürüst ve erdemli kadınlar, gerçekten Allah'ın koruyduğu mahremiyeti koruyan (43) sadık ve itaatkar kadınlardır.

Suad Yıldırım:

Kocalar eşleri üzerinde yönetici ve koruyucudurlar. Bunun sebebi, Allah'ın bazı insanlara bazılarından daha fazla nimet vermesi ve bir de **kocalarının mehir verme, evin masraflarını yüklenmeleri gibi malî yükümlülükleridir. O halde iyi kadınlar: itaatli olan ve Allah kendi haklarını nasıl korudu ise, kocalarının yokluğunda, onların hukuklarını koruyan kadınlardır.**

Aslında günümüz şartlarında bu ayet-i kerimenin dikkat çeken asıl ögesi, erkeğin kadın karşısındaki pozisyonunu belirleyen ve “**kavvâm**”¹² kelimesiyle ifade edilen husustur ama konumuz gereği biz bu nokta üzerinde durmayacağız. Mealinde de büyük güçlük bulunduğu gözlenen bu kelime, hem anlamının Türkçe'ye tercümesinde çekilen sıkıntı sebebiyle, hem de modern dünyanın bir takım ön kabullerine ve kadın konusundaki yaklaşım ve telakkilerine birebir denk düşmeyecek çağrışımlar taşıması sebebiyle çeşitli açılardan görüş ayrılıklarına sebep olmuştur.

Ancak kadîm ulemamızla birlikte modern ilahiyatçıların da üzerinde ittifak ettikleri bir husus var ki o da erkeği kadın üzerinde “**kavvâm**” kılan asıl sebeplerden birinin de –ayet-i kerimenin ifadesiyle-: “**erkeklerin kendi mallarından harcamakta (ve ailenin geçimini sağlamakta)**” olmalarıdır.

Erkeğin bu özelliğinin mutlak olmayıp, aile hayatı ile mukayyed olduğu, yani ancak evlenen ve aile kuran erkeklerin “**kavvâm**” niteliğini elde ettikleri, bunun sebebinin de ailenin her türlü **mali sorumluluğu/infak** ile yükümlü kılınmaları olduğu hususu izahtan vârestedir.

¹² Muhammed Esed, bu kelime ilgili olarak şu dipnotu eklemiştir:

“Kavvâm” ifadesi, kâim'in ("bir şeyden sorumlu kişi" veya bir şeyi veya kişiyi "koruyup gözetin") mübalağa halidir. Böylece, kâme □ale'l-mer'e ibaresi, "kadının geçimini üstlendi" veya "onun geçimini sağladı" anlamlarına gelir (bkz. Lane VIII, 2995). Kavvâm gramatik kalıbı kâim'den daha kapsayıcıdır ve maddî bakım ve koruma kavramları ile ahlakî sorumluluk kavramının bileşimini ihtiva eder. Bu son zikredilen faktörden dolayı bu ibareyi "erkekler kadınları koruyup gözetirler" şeklinde çevirdim.”

Evet, Allah Teala, toplumsal hayatın belli bir ahenk ve ahlak nizamı içinde devamını temin etmek maksadıyla evliliği –bazı şartlarda emir buyurarak, bazı şartlarda ise tavsiye ederek- meşru kılmış,¹³ ardından da evlilik neticesinde inşa edilecek olan aile kurumunun sağlıklı ve uzun ömürlü olması için kullarına yardımcı olmuştur. Bu cümleden olarak öncelikle –tabir caiz ise- ailenin iki kurucu figürü olan **erkekle kadının rollerini** belirlemiştir.¹⁴

Modern dünyanın, özellikle de bu dünyanın belirleyici figürü haline gelen modern kadının en çok itiraz ettiği alan da budur. Her vesile ile kadına biçilen rolü geleneksel bularak eleştirmekle söze başlayan bu insanlar – en azından benim durduğum yerden görüldüğü kadarıyla - maalesef alternatif bir teklif getiremedikleri için aile hayatında büyük boşlukların doğmasına sebep olmaktadır. Çünkü onların yaklaşımlarıyla düzenlenen aile hayatında, kadın ve erkek arasında herhangi bir sorumluluk ve yükümlülük farkı yoktur.

Kulağa ve nefse çok hoş gelen bu yaklaşım aslında rolsüzlük, dolayısıyla belirsizlik ve muğlaklık’tan başka hiçbir anlam ifade etmemektedir. Bu yaklaşımın tabii bir sonucu olarak aile reisliği kavramı da reddedilmiş, böylece ikinci bir belirsizlik ve muğlaklık daha ihdas edilmiştir.

Aile kurumundan başka nerede ve hangi âlemde böylesine bir belirsizliğin, rolsüzlüğün ve muğlaklığın bulunduğunu merak ediyorum. Gerek bitkiler âleminden, gerek hayvanlar âleminden gerekse insanlık âleminin ilim, sanat, siyaset, bürokrasi ve iş dünyasına dair özel ve tüzel yapılanmalarından bir tane örnek verilebilir mi? Hiyerarşik yapılanmanın olmadığı herhangi bir örnek var mıdır?¹⁵

¹³ **Sizden bekar olanları, kölelerinizden ve carivelereğinizden durumu uygun olanları evlendirin. Eğer bunlar yoksul iseler, Allah onları lütfuyla zenginleştirir. Allah lütfü geniş olandır, hakkıyla bilendir.** (Nûr Suresi, 24/32)

¹⁴ “Rol” tesbitini, Epiktetos’un, Tanrı ile kul arasındaki ilişkiyi açıklama sadedinde kurduğu şu cümlesinden ödünç aldım: “Hatırla, uzun veya kısa bir piyeste müellifin sana verdiği rolü oynayacak bir aktörsün.” Düşünceler ve Sohbetler, İstanbul, 1997, s. 24

¹⁵ Bu konuda asıl problem, yine modern düşünceden kaynaklanan “reislik” anlayışıdır. Çünkü modern dünyada hiyerarşik olarak üstte bulunmak “yetki sahibi olmak ve haklı olmak” anlamlarına gelmektedir. Halbuki İslami telakkî de ise aynı pozisyon, “mesuliyet yüklenmek ve hizmet etmek” anlamlarına gelmektedir. Dolayısıyla modern zamanlardaki bu telakkînin tabii neticesi olarak aile reisi olan kişi, sınırsız ve sorumsuz bir yetki ile donanmış olmaktadır ki gerçekten bunun kabul edilebilir bir yanı yoktur. Halbuki Dini telakkîde ise aynı konum, sorumluluk ve yükümlülük sahibi olmaktır.

Tarihte ve günümüzde çokça rastlanan kötü ve olumsuz örneklere işaret ederek aksi bir iddiaya kalkışılmasını doğru bulmuyorum. Çünkü böyle durumlarda her zaman şöyle düşünmekteyim: İlim ve fikir adamlarının görevi realiteye teslim olmak değil, en sahih olanı ortaya koyup, insanları ona davet etmek olmalıdır. Şayet bu dinin ve bu dine dayalı olarak inşa edilen geleneğin ana eksenini, bizim işaret ettiğimiz manaya uygun ise, yani aile reisi olmak demek, ailenin yükünü yüklenmek, maddî-manevî mesuliyetini üstlenmek, dolayısıyla sorumluluk ahlakı ile yaşamak demek ise, o zaman bu manayı öne çıkarmak, buna aykırı davranışları kınamak, çağın imkân verdiği bütün argümanları bu sağlıklı zihniyetin yerleşmesi için seferber etmek olmalıdır.

Konu ile ilgilenenler takdir ederler ki, günümüzde toplumu eğitmenin, etkilemenin ve yönlendirmenin araçları ve imkânları çok çok artmıştır. Fıtrata, dine, geleneğe ve ahlaka aykırı yönlendirmelerde bile bu kadar başarı sağlanabili-

Halbuki böyle bir söylem yerine, yani **aile reisliği** kurumunu yok saymak yerine, aile reisinin erkek değil kadın olduğunu söylemek daha kabule şayan bir yaklaşım olurdu ve en azından tartışma zemini oluşturabilirdi. Ailede kadın ve erkeğin belli rollere sahip olmasını reddetmek yerine, geleksel rollerden daha farklı roller biçilseydi, bu yaklaşım daha makul ve makbul görülebilirdi. Şu anda tedavülde bulunan yaklaşıma gelince, maalesef redçi, inkârcı ve negatif bir tavır alıştan başka bir anlam ifade etmiyor-muş gibi gözükmekte ve sanki sosyal, psikolojik ve ahlaki destekle değil de, başta medya olmak üzere belli güç odaklarının dayatmasıyla ayakta duru-yormuş gibi bir izlenim uyandırmaktadır.

Kur'an-ı Kerim, kurulmasını teşvik ettiği aile kurumundaki üyelerin konumlarını ve rollerini belirleyerek, bu gün sıkıntısı en çok hissedilen rol belirsizliğini ortadan kaldırmış, bu belirsizin yol açtığı boşluktan aileye nüfuz eden ve aile içi gerilimlerin asıl sebebi olan birtakım olumsuz gelişmelere de engel olmuştur. Bu belirlemede ailenin her türlü malî sorumluluğu erkeğin uhdesine tevdi edilirken, kadına da, erkeğine saygı ve itaat görevi yüklenmiştir.

Acaba bu durumu şu şekilde formüleştirebilirsek isabet kaydetmiş olur muyuz?

Sanki bu İlâhî hitap ile Yüce Yaratıcı, erkekle kadın arasında şu şekilde bir görev taksiminde bulunmuştur: **“Ailenin erkek üyesi dünyanın yükünü çekmekle yükümlü kılınırken, kadın üyesi sadece kocasının yükünü çekmekle yükümlü kılınmıştır.”** Bu tesbit doğru ise, Allah Teala kadın kullunu bu yükümlülükten muaf tutmak suretiyle¹⁶ himaye buyurmuştur.¹⁷

Şayet bu tesbit isabetli ise, rasyonel bir yaklaşımla, mağdur olan tarafın, erkek tarafı olduğunu söylemek gerekir ama bunu da söylemeyi doğru bulmayız. Çünkü biz rasyonel düşünce diye diye gelinen noktayı gördüğümüz ve bu söylemin bu şekilde pervasızca ve fütursuzca kullanımını eleştirdiğimiz için aynı hataya düşmek istemeyiz. Bu yüzden asıl hareket noktamız olan ve İslam ile şereflenmenin de temel esprisi olan Yüce Kudret'in ilim, hikmet, adalet ve ahlakına teslim olmaktan yola çıkarak deriz ki: Şayet O Yüce Var-

yorsa, tarihte, dinde ve genetik kodlarda kökeni bulunan konularda insanları uyarmak ve doğru olana yönlendirmek daha çok mümkün olmalıdır.

¹⁶ Yaşı kırkın altında olanlar belki bilemeyebilirler ama bu yaşın üzerinde olanlar yaşayarak görmüşlerdir ki, nafaka temini hiçbir zaman bu kadar kolay olmamıştır. Teknolojinin ve seri imalatın gelişmesiyle birlikte çalışma ve iş hayatında da bir takım kolaylıklar ortaya çıkmıştır.

Bu hatırlatmayı şunun için yapıyoruz. Maksudumuzun tam anlaşılabilmesi için bu ilahi hükmün 1400 küsur yıl önce konulduğunu bilmek ve bütün bu asırların, nafaka temini konusunda nasıl çetin şartlarla dolu olduğunu düşünmek gerekir. Bu şartlara rağmen kadının mali yükümlülükten, kelimenin tam anlamıyla muaf tutulması, bir kaleme geçiştirilebilecek bir husus değildir. Hele günümüz insanının iyice bencilleştiği, lokantada karı-kocanın bile ayrı ayrı hesap istediği haberlerini okuduktan sonra, bu konu daha da ciddi bir boyut kazanmaktadır.

¹⁷ Şayet kadının ilahi himayeye mazhar olduğuna dair düşüncemiz isabetli ise, onun bu himayeyi hak ettiğine dair inancımız da tamdır. Çünkü O Yüce Kudret'ten haksızlık sadır olmayacağına dair kesin imanımız vardır.

lık/Allah Teala Hazretleri böyle uygun gördüyse, bizim için, insanlık ailesi için de uygun olanı budur. Şayet erkekler bu yükü kaldıramayacak olsalardı, O kudret bunu yüklemezdi. Çünkü O, kullarına takat getiremeyecekleri yükü yüklemes.¹⁸ Ayrıca O'nun sonsuz ilmi, sonsuz hikmeti, sonsuz adaleti ve sonsuz ahlakı, kulları arasında herhangi bir ayrımcılık yapmasına, bu cümleden olmak üzere cinsiyet ayrımcılığında bulunmasına da engel teşkil eder. Diğer taraftan O'nun açısından bakıldığı zaman buna gerek de yoktur. Çünkü O Yüce Kudret aynı zamanda **Samed**'dir.¹⁹ Dolayısıyla kulları arasında ayrımcılık yapmasının O'na sağlayacağı hiçbir fayda yoktur. Ayrıca kulları hakkında haksızlık yapmayacağına söz vermiş²⁰, bununla da yetinmeyip, onların işlerini zorlaştırmayıp kolaylaştırmayı vaad etmiştir.²¹

Çok basit, aynı zamanda herkes tarafından bilinenleri tekrar etmek gibi gözükken bu temel **sâbiteleri** göz önüne almadan İslam Dini adına bilgi ve düşünce üretmeye kalkışmak, nihai tahlilde **sâbitesiz** toplumların düçar olduğu akibete yol açar ki, bu durum, bu yazının yazılış amacıyla taban tabana tezat teşkil eder.²²

Meseleyi bu genel çerçevede ele aldıktan sonra, asıl konuya geçebiliriz:

İNFAK MESELESİ:

Öncelikle belirtelim ki "**infak**" terimi daha çok "Allah'ın hoşnutluğunu kazanma niyetiyle harcamada bulunma" anlamına gelmektedir. Hukukta kişinin bakmakla yükümlü olduğu kimselerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere yaptığı harcamalar için ise "**nafaka**" denilmektedir.²³ Ancak buna rağmen bu yazıda iki sebepten dolayı nafaka yerine infak terimini kullanmak tercih edilmektedir:

Birincisi, bu tercih, konumuzun kaynağı olan ayet-i kerimede bu kelimenin kullanımına lafzi bakımdan uygun düştüğü için, ikincisi ise bu yazıda

¹⁸ "Allah hiç kimseye gücünün yeteceğinden başka yük yüklemes." (Bakara Suresi, 2/286)

¹⁹ Allah eksiksiz, sameddir (Bütün varlıklar O'na muhtaç, fakat O, hiç bir şeye muhtaç değildir). (İhlâs Suresi, 112/2)

²⁰ İşte bunlar, sana doğru olarak okuduğumuz Allah'ın ayetleridir. Allah hiç kimseye zulmetmek istemez (Âl-i 'İmrân, 3/108).

Allah, kullarına haksızlık etmek istemez (Müminün Suresi, 40/31).

²¹ Allah sizin için kolaylık ister, güçlük istemez (Bakara Suresi, 2/185).

²² Said Nursi'nin önemsedğim tesbitlerinden biri de, "müsellemanın yeniden takriri" meselesidir. Yani herkesçe bilindiği ve kabul edildiği sanılan meselelerin yeniden ele alınıp gözden geçirilmeye ihtiyacı olduğuna dikkat çekilmesi meselesidir. Acaba gerçekten bu meseleler herkes tarafından biliniyor ve kabul edilmesi gerektiği şekilde algılanıyor mu? Sorusunu sık sık kendimize sormalıyız. Bunlar içinde en çok önemsedğim konu Allah tasavvuru'dur. Bir dinin en belirleyici ögesi Tanrı konusudur. Zira o dinin baştan sona bütün yapılanması bu tasavvura göre şekillenmektedir. Bu yüzden, "bana tanrı tasavvurunuzu söyleyiniz, size nasıl bir dine sahip olduğunuzu söyleyeyim." Diyen kimse doğru bir tesbitte bulunmuştur. İşte bu düşünceden hareketle, üzerinde bulunduğumuz konuyu temellendirirken de en önemli hususun, müslümanın sahip olduğu Allah tasavvuru meselesi olduğuna inanmaktayım.

²³ Mustafa Çağırıcı, "İnfak", *DİA*, XXII, 289.

nafakaya değil, nafaka sorumluluğuna vurgu yapmak, bir diğer tabirle aile reisinin rolünü öne çıkararak, onun sorumluluğunu ve salahiyetini tebarüz ettirebilmek içindir.

Erkeğin nafaka yükümlülüğünü düzenleyen naslardan biri de Hz. Peygamber (s.a.v.) şu beyanıdır:

“Kadınlar hakkında Allah’tan korkun. Onlar sizin korumanız altındadır. Onları Allah’a teminat vererek aldınız, uzuvlarını Allah’ın kelimesiyle helal kıldınız. Onların sizin üzerinizde, durumlarına uygun olarak yiyecek ve giyecek hakları vardır.”²⁴ “Hadiste sadece yiyecek ve giyecekten söz edilmesi, bunların, kocanın nafaka yükümlülüğünü simgeleyen iki asli görev olarak görülmesi sebebiyledir.

Evet, aile kurumunun gerek inşasında, gerekse ibkâsında ve işleyişinde en önemli faktörün nafaka (masraf veya harcama) hususu olduğu, izahtan varestede bir hakikattir. Kadına verilmesi şart olan mehir’den²⁵ tutunuz da, ailenin barınacağı yuvanın temin ve tefrişine kadar bütün sorumluluklar erkeğe yüklenmiştir. Gerek zevcenin, gerekse çocukların her türlü barınma, beslenme, giyim-kuşam masrafları ve tedavi giderleri tamamıyla erkeğin sorumluluğundadır.

Bu durumun böyle olması öncelikle Allah Teala’nın hükmü ve takdiri iledir. Ancak O’na iman eden mümin kullar O’nun her hükmünde hikmetler ararlar.²⁶ Her ilim ve fikir erbabı da kendi ilmi ve fikri kudreti ve kapasitesi ölçüsünde bir takım sonuçlara ulaşabilir. Dolayısıyla hiç kimsenin ulaştığı sonuç o konudaki nihai hikmet veya son söz değildir.

Bu bilinç içerisinde biz de bu infak meselesine dair bir takım değerlendirmeler yapmak istiyoruz.

Karı-koca arasında en kuvvetli bağın, saygı ve sevgi duygusu olduğunu herkes kabul eder. Ancak bu iki kıymetli duygunun kendiliğinden var olmayacağı gibi kendiliğinden de hayatiyetini sürdüremeyeceğini kabul etmek gerekir. O halde hem bu duyguların ortaya çıkışları, hem de inkıtasız bir şekilde var olabilmeleri için sürekli beslenmeleri şarttır. İşte infak yükümlülüğü, yani erkeğin eşi ve çocukları için bütün varını yoğunu feda etmesi, kadında ve çocuklarda kocaya/babaya karşı bir minnet ve şükran duygusunun uyanmasına, bu duygu ise ona karşı bir hürmet/saygı hissini doğmasına

²⁴ Buhârî, “Nafakât”, 1, 4; Ebû Dâvûd, “Menâsik”, 56.

²⁵ Mehir, “nikah akdinin sonucu olarak kocanın karısına ödemek zorunda olduğu para veya mal.”dır. Asgari miktarı ve nikah akdinin sıhhat şartlarından olup olmadığına dair muhtelif görüşler bulunmaktadır. Bkz. M. Akif Aydın, “Mehir”, *DİA*, XXVIII, 389-391.

²⁶ Bu durum, hikmet bulurlarsa o hükmü kabul etmek, aksi halde reddetmek için değildir. Aksine, hem bu arayış sebebiyle ibadetlerin en üstün biçimlerinden biri olan tefekkür ibadetine bir teşvik, hem de aklın idrak edebileceği harikulade hikmetlere ulaşınca O Yüce Kudret’e duyulan iman ve itaat hissini kuvvetlenmesi içindir. Şayet bir hikmet bulamazsa kişi kendi aczine hükmederek O’nun karşısında kulluk hissini başka boyutuyla yeniden yakalar.

sebepler olacaktır. Eşinden ve çocuklarından saygı gören koca/baba da, onların bu duygularına benzer bir duyguyla mukabele edecek ve bu suretle o da onlara sıcak bir sevgiyle yaklaşacaktır.²⁷

Ayrıca bu yükümlülük erkeğe Allah tarafından yüklendiği ve bu uğurda emek sarfetmek en büyük sadakalardan sayıldığı için bir külfet olarak görülmez; tam aksine Allah için yerine getirilmiş bir ibadet olarak görülür. Nitekim Allah'ın elçisi (s.a.s.) bu konuda çok teşvikkar beyanlarda bulunmuştur:

“-Elinin emeğiyle kendi- karnını doyurman senin için sadakadır; çocuğunu doyurman senin için sadakadır; eşini doyurman senin için sadakadır; hizmetçini doyurman senin için sadakadır.”²⁸

“Karının senin malından yemesi sadakadır; erkeğin karısına verdiği şey sadakadır.”²⁹

“Erkek, sevabını Allah'tan bekleyerek ailesi için harcama yaparsa, bu onun için sadaka olur.”³⁰

“Allah'ın rızasını talep ederek yaptığın hiçbir harcama yapmazsın ki, onun mükâfatını almayasın; eşinin ağzına koyduğun –lokma- da dâhil.”³¹

“En hayırlı sadaka, sahibini fakirleştirmeyen ve öncelikle aileden başlanandır.”³²

Bu mesajların aşkın/müteâl atmosferinde yetişen ve yaşayan mümin erkek, kesinlikle modern dünyanın şikâyet konusu olan şu hususun öznesi olmayacaktır: “Efendim, erkek, ailesi için yaptığı harcamaları baş kakıncı yapmakta ve karşılığında, eşinin kaldıramayacağı ağırlıkta minnet beklemektedir. Bu durum ise kadının kişiliğini zedelemekte, kendisini sürekli borçlu ve minnet altında hissetmesine sebep olmaktadır.”

²⁷ Cemil Meriç'in sevgi ve saygı duygularını değerlendirirken belirttiği şu tesbit gerçekten çok manidardır: “Sevgi frakını çıkarmış bir saygı, saygı ise frak giymiş bir sevgidir.”

Ayrıca yukarıdaki tasviri, milyonlarca senedir buhar olup göğe çıkan, rahmet olup yere inen suya benzetebiliriz. Yani su, güneş desteğiyle buharlaşıp bulut olurken, bulut ise rüzgâr gücüyle yağmur olarak döküleceği yerlere doğru sürüklenmektedir. Bu devr-i dâim neticesi yeryüzü milyonlarca senedir, keşfedilen ve bilinen kainatın en güzel gezegeni olma özelliğini elde etmekte ve korumaktadır. Aile hayatını da böyle tasavvur etmek mümkündür. Erkeğin, ailenin nafaka yükümlülüğünü üstlenmek suretiyle ilk hareketi verdiği saygı ve şükran duygusu, kadının ve çocukların ona minnet ve teşekkürle mukabele etmesiyle hız ve güç kazanacak, bu hızla ve bu güçle görevine daha bir sıkı sarılan, yükümlülüklerini daha bir coşku ve mutlulukla yerine getirmeye çalışan erkek, bu devr-i dâimî çok asil bir ahenk içinde sağlamış olacaktır.

²⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV; 131-132.

²⁹ Müslim, “Vasâyâ”, 9, “Nafakât”, 1; *Müsned*, IV, 179.

³⁰ Buhari, “İman”, 41, “Nafakât”, 1.

³¹ Buhari, “İman”, 41.

³² Buhari, “Nafakât”, 2.

Gerçekten de, yukarıdaki ilahî buyruk ve nebevî tavsiye ve teşviklerden haberdar olmayan bir kimsenin, bütün bir ömrünü eşi ve çocukları için heder etmesi, modern telakkinin kabullenebileceği ve akıl erdirebileceği bir husus değildir. Çünkü böyle davranmanın ve böyle yaşamının rasyonel bir açıklaması kolay kolay mümkün değildir.

Ancak, Allah'tan geleni “baş-can üstüne” diye karşılamayı kulluğun gereği sayan, O'nun her emrinin, sadece ve sadece kulunun maslahatı için olduğuna inanan, ayrıca âlemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Peygamber'in (s.a.s.)³³ Kur'an'ın gölgesinde, O Kutsal Kitab'ın beyanı mahiyetinde dile getirdiği her hakikati bir hayat iksiri olarak gören mümin kul için bu yükümlülük, erişebileceği payelerin en büklerinden biri olarak görülecektir.

Bu vesile ile şu hususa da işaret etme ihtiyacı doğmuştur:

İslam hukukunun en güçlü yanı, İslam ahlakıyla mezc edilmiş olmasıdır. O kadar ki, hukuk, asgari ahlak, ahlak ise, azami hukuk kabul edilmiştir.

Diğer taraftan hiçbir hukuk kuralı, ahlaken onun gereğine inanmayan fert veya toplum tarafından hüsnü kabul ile karşılanmaz, dolayısıyla uygulanmasından, istenen sonuç elde edilemez.

Üzerinde bulunduğumuz konu da bunlardandır. Bu sebeptir ki, ayet-i kerime ile bir hukuk konusu olarak hükme bağlanan bu mesele, birçok hadis-i şerifle de bir ahlak ve erdem konusu olarak ele alınmış ve bu yükümlülüğü ibadet bilinci içinde ifa edenler methedilerek, erdemli insanlar olarak yüceltilmişlerdir. Allah ve Rasulü'nün bu yöndeki ilgisine mazhar olmak, mümin insanın hayatının amacına ulaşmak demektir ki, bu durum onun bütün yorgunluğunun çıkmasına, hatta daha fazla yük altına gönüllü olarak girmek istemesine sebep olacaktır. Dolayısıyla modern telakkiler neticesinde zihinlerde oluşan minnet ve baş kakıncı yapmak gibi kavramlar, bu kültürün, aile hayatı içinde hiç tanımadığı hususlardır.

İTÂAT MESELESİ

“İyi kadınlar, itaatkârdırlar” şeklinde gelen ilahi beyan her ne kadar görünüşte bir haber kipi ise de, hakikatte emir kipinden daha güçlü bir “emir kipi”dir. Bu duruma göre bu ifadenin mümin kadınlar için anlamı: “Ey iyi kadınlar, itâatkâr olunuz!” demektir.

Bu teknik açıklamadan sonra, infak konusunda olduğu gibi, meselenin hukuki boyutuna ahlaki pencereden yaklaşacak olursak öncelikle şu hususa

³³ Enbiya Suresi, 21/107.

dikkat çekmemiz gerekecektir: **“İnsanlara teşekkür etmeyen, Allah’a şükretmiş olmaz.”**³⁴

Gözden kaçırdığını sandığım için dikkat çekmekte ve hatırlatmakta fayda gördüğüm bir nokta olarak belirtmek isterim ki, Allah Teala ile kul arasındaki ilişkinin en asil olanı, daha doğru bir tabir ile Allah tarafından en çok matlub olanı, kulun Allah Teala’ya şükretmesidir. Daha anlaşılır olması için şöyle de söyleyebiliriz. Kulu, Allah Teala karşısında en sevimsiz kılan ve en çok gözden düşüren davranışı, Rabbi’na karşı nankörce duygular içinde bulunması ve O’na şükretmeyi ihmal etmesidir. Nitekim çok sayıda ayet-i kerime bu hususa dikkat çekilmiştir:

“Allah, sizi annelerinizin karınlarından hiçbir şey bilmediğiniz bir halde çıkardı. Öyle iken size, işitme, gözler ve kalpler verdi ki, şükredesiniz.”³⁵

“O’dur ki, sizin için o kulağı, o gözleri ve gönülleri inşâ etti. Ne kadar az şükrediyorsunuz!”³⁶

Doğrusu biz sizi yeryüzünde yerleştirdik, orada size geçimlikler verdik; ne kadar da az şükrediyorsunuz!”³⁷

“Öyle ise beni anın ki, ben de sizi anayım; bana şükredin, nankörlük etmeyin.”³⁸

“Ve Rabbiniz size şöyle bildirmişti: "Andolsun şükrederseniz elbette size daha fazla veririm ve eğer nankörlük ederseniz azâbım pek çetindir.”³⁹

Bu ilahi talebin ne anlama geldiği, hangi sonsuz hikmetleri taşıdığı, kul ile Allah arasındaki ilişkinin kul açısından daha sağlıklı olarak şekillenmesinde nasıl bir katkı sağladığı gibi hususlar bir tarafa,⁴⁰ kulun dünya hayatında daha dengeli bir ruh dünyasına sahip olmasında ne gibi etkisi olduğu da ayrıca üzerinde düşünölmeye değer bir husustur. Kastettiğim mananın anlaşılmasında sadece bir ipucu olması için şu kadarını söyleyeyim: **Şükretmek, fark etmektir. Şükreden kul, sahip olduğu nimetlerin farkına varan kuldur. Dolayısıyla sayısız nimetlere sahip olduğunu görmek, her şeyden**

³⁴ Tirmizi, “Birr”, 35; *Müsned*, II, 258, 295, 302; III, 32; IV, 278; V, 211.

³⁵ Nahl, suresi, 16/78.

³⁶ Müminün Suresi, 23/78.

³⁷ A’raf Suresi, 7/11.

³⁸ Bakara Suresi, 2/152.

³⁹ İbrahim Suresi, 14/7.

⁴⁰ Şatibi, Dinin gelişimin nihai amacının ve gerek ibadetler, gerekse adetler konusunda dini hükümleri yerine getirmenin asıl hedefinin, Allah’ın nimetlerine layık-ı vechile şükretmek olduğunu söylemektedir. Bkz. *el-Muvafakat* (trc. Mehmet Erdoğan), İstanbul, 1990, II, 321-322.

önce kulu mutlu kılar.⁴¹ Malumdur ki kişi farkında olmadığı servetin sahibi değildir. Dolayısıyla neye sahip olursa olsun, onun farkında değilse mutlu olamaz.⁴² Tıpkı zengin bir akrabasından kendisine yüklü miktarda miras kaldığı halde bundan haberdar olamadığı için hayatını sefalet içinde tüketen fakir ve perişan insanlar gibi olur.

Aile hayatının da sağlık ve esenliği için, sürekli olarak teşekkürü hak edecek davranışlar sergileyen bir eş ile onu fark ederek ona teşekkürle mukabele edecek karaktere sahip bir diğer eşin bulunması gerekir. İşte bu açıdan bakıldığında erkeğin infak görevini yerine getirmesi ve bu görevin, hayat devam ettiği sürece sürekli olması, teşekkür gerektiren bir davranış olması sebebiyledir. Karşılığında onu görece, farkına varacak ve gereğini yerine getirecek bir eş olursa, o yuva, cennetin dünyaya inmiş halinden başka bir şey değildir.

İşte kadının kocasına karşı itâatkâr olmasının ilahi bir talep olarak tecelli etmesi, bu ilişkinin bu şekilde sağlıklı işleyişini temin içindir. Bir başka ifade ile kadının kocasına gösterdiği itâatin aslı, onun kendisine karşı yapılanlara karşı göstermek zorunda olduğu teşekkür borcudur. Aslında bu son derece insanî bir tavidir ve hayatı anlamlı ve çekilir kılan da bu tür güzelliklerdir. Allah kulunu bu fitrat üzere yarattığı için bu davranış biçimi kadına zor da gelmez. Ancak günümüzde insanî telakkilerin tepetaklak bir manzara arz etmesi sebebiyle, sanki kadın bu konuda yanlış bir eğitimin kurbanı olmuş gibi bir manzara görülmektedir. Çünkü bu asil duygu ve onun gereği olan bu soylu görev, sanki kadının aşağılanması, horlanması ve ikinci sınıfa indirgenmesi gibi takdim edilmektedir. Buna mukabil modern kadın kocasından başka herkese karşı son derece kibar, nazik, mültefit ve müteşekkire yetiştirilmektedir. Kendisine yapılan en küçük iyiliğe binlerce teşekkürle karşılık vermekte, flört ilişkisinden tutunuz, komşuluk, öğrencilik, işçilik veya memurluk hayatına varıncaya kadar herkesle güzel ilişkiler kurmakta ve kalbî şükranlarını hiç kimseden esirgememektedir. Çünkü bilmektedir ki, böyle davrandığı sürece çevresiyle ilişkileri daha sağlıklı, iş hayatı daha verimli olacaktır. Sıra aile içi ilişkilere geldiğinde, özellikle kocasına karşı davranış formu belirlemeye geldiğinde, bütün gayzını, kinini ve öfkesini onun için biriktirmiş gibi hareket etmektedir.⁴³

⁴¹ Eğer Allâh'ın ni'metini saymak istesiniz sayamazsınız! (İbrahim Suresi, 14/34; Nahl Suresi, 16/18).

⁴² Modern dünyanın günümüz insanına karşı işlediği en büyük hatalardan bir de, onu sürekli olarak sahip olmadıkları konusunda uyarması, böylelikle, sahip olduklarının farkına varmasını ve onların tadını çıkarmasını engellemesidir. Böyle bir tavır içindeki birinin mutlu olma ihtimali var mıdır, bilemiyorum.

⁴³ TRT1 de başarılı bir sohbet programı sunan Prof. Dr. Besim Üstünel, bir programında şunları söylemiştir: Bir hanım hocam vardı ve bir gün dedi ki: Ben hayatımda ne erkekler idare ettim. Öğrenciydim, hocalarımla hoş geçindim, asistan oldum, hoca oldum bölüm başkanımıyla hoş geçindim ve hepsini idare etmek zorunda kaldım. Hatta kapıcıyı bile idare etmek zorunda kaldım. Ne olurdu keşke kocamı da idare edebilseydim." Besim Üstünel bu hatırayı naklettikten sonra ekledi ve dedi ki: Hocam bunları söylediğinde maalesef altmış yaşını geçmişti.

Moda olan düşünce ve davranış formlarıyla yaşamayı itiyad haline getiren kadınlar, bilhassa Doğu'lu kadınlar artık bilmelidir ki, iş hayatında özel sektörün payı arttıkça, çalışma şartları ağırlaşacak, bu yüzden bir an önce evlerine dönmeyi isteyeceklerdir. Nitekim yukarıda Can Dünder'in da yazısında ifade ettiği gibi **trend gurusu** olarak adlandırılan Marian Salzman **“şimdilerde ise kadınların yorucu iş hayatından, eve dönüş hazırlığı yaptıklarını duyuruyor”**⁴⁴ diyerek bu konudaki öngörüsünü dile getirmektedir. Ancak korkarım ki bu gidişat bir süre daha devam ederse ortada kadınların dönebileceği ne ev, ne de bark kalacaktır. Bundan kastım şudur: Yakın çevremden başlamak üzere her yerde gördüğüm manzara, erkeklerimizin, eşlerinin geliriyle geçinmeye çok çabuk adapte olduklarına işaret etmektedir. Anneler oğullarına çalışan kız aramakta, delikanlılar da çalışan eşi tercih etmektedirler.⁴⁵ Hal böyle olunca bu hayata alıştırılan erkekler, eşlerinin eve dönme isteklerini nasıl karşılayacaklardır, doğrusu merak etmekteyim.

İşte **sâbitelerin** önemi, anlamı ve değeri bir kez daha ortaya çıkmakta, insanî konularda onları korumanın gereği bir kez daha açık seçik görülmektedir.

Sabitelere sırt çevirerek yeni yeni roller ve modeller üretme çabası günümüz kadını şöyle bir noktaya getirmiştir: Kocasına değil patronuna güvenen, bir başka ifade ile koca merkezli değil, patron merkezli bir kadın tipi ortaya çıkmış ve bu tip, **kocasından başka herkese karşı itâatkâr, kocasına karşı ise isyankâr bir davranış tarzı geliştirmiştir.**

Gelinen bu noktanın tabii sonuçlarından biri de şu olmuştur: Günümüzün modern kadını sadece kocasına karşı şahsiyet iddiasında bulunmakta, ona karşı kişiliğini korumak ve kendini ezdirmemek derdine düşmekte, ona teşekkür etmeyi ve onun hizmetinde bulunmayı zül addetmekte, buna mukabil, başta patronları ve amirleri olmak üzere kocasının dışında herkesin hizmetinde bulunmayı ve en küçük jestlere en büyük şükran duygularıyla mukabele etmeyi görev bilmektedir. Bir başka ifade ile kocasına karşı bağımsız-

Doğrusu merak ediyorum; bütün erkeklerle karşı bu kadar anlayışlı olabilen bir kadın kocasına gelince neden aynı anlayışı göstermeyi esirger ki. Bu durum olsa olsa sakat bir eğitimin veya daha sakat telkin ve terbiyenin neticesi olabilir.

⁴⁴ Bu konuda Salzman yalnız gözükmemekte, modern dünyayı şok edici başka açıklamalar da art arda gelmektedir. Mesela Alman devlet kanalı ARD'nin haber programı Tagesschau'nun 47 yaşındaki sevilen kadın spikeri Eva Herman, 'Das Eva Prinzip' (Eva Prensibi) adlı son kitabında yukarıdakine benzer birçok cümleyle hencinslerini kızdırmayı göze almış görünüyor. Herman, bununla da kalmıyor, kadınlara geleneksel rollerini yeniden üstlenerek ailelerine geri dönmeyi tavsiye ediyor. Sözlerinin arkasında durduğunu ve inandırıcılığını kanıtlamak istercesine televizyondaki görevini de bırakmaya hazırlanıyor. Eva Herman tabulaştırılan konulara cesur ve provokatif bir yaklaşımla yeniden yorum getiriyor. Kadınlığa ve kadının gerçek yerine dikkat çekiyor.” Herman'a katılan isimlerden Alman aktris Uschi Glas, “Kadın ve aileye verilen destek artırılmalı. Normal kadınlar bir koltuğun altına kaç karpuz sığdıracaklarını bilemedikleri için debelenip duruyor” diyor (Ertuğrul Özgün, 14.08.2006 ZAMAN, Frankfurt).

⁴⁵ Hayat pahalılığı, dolayısıyla tek maaşla geçinmenin zorluğu ve kadınların daha kolay iş bulması gibi sebepler de burada incelenmeye değer konulardır ancak bu incelemenin yeri burası olmadığı için üzerinde durmayacağız.

lık ve özgürlük elde etmek iddiası ile girdiği iş hayatında modern köleler gibi çalıştırılmalarına ve her türlü istismara açık hale gelmelerine rağmen, bu durumdan hiçbir şikâyetleri yokmuş gibi davranmaktadır.⁴⁶

Sonuç:

Uzun zamandır, ferdî ve toplumsal modern projelerin, kişiler ve cemiyetler üzerindeki etkilerini gözlemleyim. Üzülerek itiraf edeyim ki, gördüğüm manzara tam bir **insanî yıkım** görüntüsü arz etmektedir. Yani **insan** denen ve ilahi hitapla da yüceltilen bu değerli varlığın⁴⁷, kendisine ait öz değerleri, öz duyguları ve öz tasavvurları açısından her geçen gün daha da kötüye gittiğini müşahade etmekteyim. Kendisiyle kavgalı, çevresiyle kavgalı, tanrısıyla kavgalı bir görüntü veren günümüz insanı, her geçen gün yalnızlaşmakta, bunun sonucu olarak da, akla hayale gelmedik teselli vesileleri aramaya kalkışmaktadır. Bulduğunu sandığı her teselli yolu ise onu bir başka bir açmaza sürüklemekte, böylece yıkım üstüne yıkım yaşamaktadır. İçki, uyuşturucu, fuhuş bağımlılığı, bu yıkımın en görünen ama en hafif göstergelerindedir.

Bu yıkımların en büyüğü, hatta daha doğru bir tabirle bütün yıkımların anası olmaya aday olacak karakterdeki asıl yıkım, ailede yaşanmaktadır. Çünkü aile kurumu baştan sona, yani ilk adımdan son nefese kadar karşılıklı sevgi, saygı, sadakat, fedakârlık, feragat ve **îsâr**⁴⁸ ahlakı gerektiren en temel müessesedir. Hâlbuki modern telakkilerle yetişen insan egoist, pragmatist ve

⁴⁶ Günümüzde yaşanan istihdam sıkıntısı sebebiyle kadınlar genellikle asgari ücretin yarısı karşılığında günlük oniki saat mesaiye tabi tutulmakta, düzenli olarak haftalık izin bile verilmemekte, buna rağmen en küçük bir ihmalleri veya hataları görülürse uluorta, herkesin yanında bir üst rütbedeki görevlinin her türlü kırıcı ve incitici azar ve şiddetine maruz kalmakta, yine de hiçbir şikâyet emaresi göstermemektedirler.

Akşam gazetesi yazarlarından Güler Kömürçü'nün de bir röportajında dile getirdiği gibi Doğulu kadın öylesine bir kimlik histerisine yakalanmış ki, Batı'dan gelen hiçbir teklifi eleştirecek ve değerlendirecek gücü kendinde bulamıyor. Batı da bu durumu keşfettiği için, doğuda yapmak istediği toplumsal reformları hep kadınlar üzerinden gerçekleştirme kolaylığına kaçıyor.

Kömürçü şöyle diyor: "Kusura bakmayın bizim gibi ülkelerde devrimi siz erkekler değil kadınlar yapıyor. Sosyolojik sebeplerle ikinci sınıf görüldükleri için onlarda kimlik isbatı histeri boyutunda. Bunlar bu zaafı bildikleri için İran'da, Türkiye'de fonları kadın derneklerine aktarıyorlar. Kadınlar üzerinden istedikleri politikaları hayata geçiriyorlar. Güneydoğuda yüzlerce Soros fonlarından beslenen kadın dernekleri var. <http://www.karakutu.com/modules.php?name=News&file=article&sid=1184>.

Cemil Meriç'in de belirttiği üzere "Batı, cinnet getirirken bile belli bir terbiyeyi muhafaza ederken" Doğu bu kültürden mahrum olduğundan, Batı için tasarlanan toplumsal projeler çoğu zaman Doğu için sağlıklı sonuçlar vermemektedir.

⁴⁷ "Biz insanı en güzel biçimde yarattık" (Tin Suresi, 95/4).

⁴⁸ **Îsâr** "kendisi ihtiyaç içinde bulunsa bile başkasını kendi nefesine tercih etmek" anlamına gelen bir Kur'an terimidir ve Haşr Suresinin 59. ayetinde şu şekilde geçmektedir: "Ve onlardan önce o yurda (Medine'ye) yerleşen, imânâ sarılanlar kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilen(ganimet)lerden ötürü göğüslerinde bir ihtiyaç (eğilimi) duymazlar. Kendilerinin ihtiyaçları olsa dahi, (göç eden yoksul kardeşlerini) öz canlarına tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar başarıya erenlerdir.

hedonist olma yönünde hızla ilerlemekte, dolayısıyla andığımız erdemlere uzak bir terbiye ile yetişmektedir. Bu yetişme tarzının tabii bir neticesi olarak, eşler arasında insanî bir davranış olan karşılıklı güven, saygı ve sevgi duyguları zayıflamakta, pragmatik yararlar vaadeden iş hayatında, işverenlere karşı her türlü yaltaklanma ve tabasbus normal görülmektedir.

Bütün bu tesbitlerden sonra bugün geldiğim nokta şudur: Modern dünya, fiziki bilimlerde ve teknoloji alanında çok güzel işler yapmış, çok büyük ilerlemeler kaydetmiş, çok mükemmel ürünler vermiş ve bu sayede insanlığa çok büyük hizmetler sunmuştur. Ancak sıra **insana ve insanî** olana gelince, aynı başarıyı yakalayamamış hatta geleneksel kültürün yakaladığı başarıyı bile gösterememiştir.⁴⁹ Bu durum ise, “**İnsan, insanın eline bırakılmayacak kadar değerli bir varlıktır**” diyen mütefekkeri haklı çıkarmıştır.

Hal böyle olunca, bu gün geldiğim noktada dünkünden daha güçlü bir imanla inanmaktayım ki, Yüce Allah'ın, Kur'an-ı Kerim'de buyurduğu talimatlar, insan cinsinin kıyamete kadar yolunu aydınlatacaktır. Bu hakikati fark edenler bu aydınlıkta yollarını bulurken, fark edemeyenler, günümüzde olduğu gibi deneme yanılma yöntemiyle yollarını aramaya devam edeceklerdir. Ancak yaşanan insanlık tecrübesi yeterince göstermiştir ki, insan zekâsı, beşeri duygulardan bağımsız olarak düşünce üretme yetisine sahip olmadığı için, fizik bilimlerde gösterdiği başarıyı bu alanda gösterememiş, bundan sonra da gösterebilmesi şüpheli gözükmektedir.

İşte bu temel yaklaşımdan hareketle aile problemini ele aldığımız zaman görmekteyiz ki, Allah Teala aile kurumunu iki temel üzerine inşa etmiştir: **Erkeğin nafaka yükümlülüğüyle görevli kılınması (infak) ve kadının kocasına karşı hizmet ve hürmet duygusuyla dolu olması (itaat)**. Bu iki temel öge, en soylu insanî duyguların hem kurucu unsuru, hem de hayatiyet kaynağı olacak, kocanın fedakârlık örneği göstererek bütün ömrünü ailesine vakfetmesi, çok tabii olarak başta karısı olmak üzere ailesinin bütün bireylerinin ona karşı minnet ve şükran duygusuyla yönelmesine sebep olacaktır. Bu durum karısının ona karşı hizmet ve hürmet hissi içinde yaşaması sonucunu doğuracaktır.

Yaşanan hayat göstermektedir ki, bu dengenin bozulması, yani karı-kocanın rollerinin, dolayısıyla yükümlülüklerinin içiçe geçmesi, hayatın bütün yükleriyle her iki tarafında yükümlü olması sonucunu doğurmuştur. Bu

⁴⁹ Sözün burasında Einstein'ı anmak ve onunla ilgili olarak anlatılan şu anekdotu kaydetmek istiyorum: İsrail Devleti'nin ikinci cumhurbaşkanlığı görevi Einstein'a teklif edilmiştir. Bu dâhî bilgin bu teklifi nezaketle geri çevirirken şu gerekçeye sığınmıştır: “Ben, rakamlar hakkında çok şey bilen, ancak insanlar hakkında çok az şey bilen biriyim. Bu yüzden böyle bir görevi kabul etmekte mazurum.”

Kanaatim odur ki, bu büyük bilginin ifade ettiği hakikat, insan cinsinin tamamı için geçerli olan hakikattir ama diğerleri bunun farkında değillerdir. Zaten bunu böyle değerlendirmeyen bir ilahiyatçı, Allah Teala'nın niçin ilk insanı ilk peygamber kıldığını ve ardından da niçin biteviye peygamberler gönderdiğini ve niçin peygambersiz hiçbir kavim bırakmadığını (İsrâ Suresi, 17/15) açıklamakta zorlanırlar.

durum ise hem kadını, hem de erkeği hayat karşısında yorgun ve bitkin düşürmüştür. Akşama kadar dışarıda iş hayatının yükü altında birlikte ezilen ve eriyen karı-koca, akşamleyin evlerinde birbirlerine yönelecek ve birbirlerini teselli edecek ne zaman, ne imkân ne de enerji bulabilmektedirler.

Sanıyorum şu neticeye hiç kimse itiraz etmez: Bu sürecin olumsuz sonucundan en çok etkilenen taraf, kadın olmuştur. Çünkü kadın, yaratılış özellikleri gereği yüklendiği hiçbir sorumluluğu erkeğe devretme şansına sahip değildir. Yani eş ve anne olarak üzerine düşen görevleri sadece o yerine getirebilir. Bir başka ifade ile eş ve anne olarak yüklendiği sorumluluklarda, hiçbir yardım ve destek alma şansına sahip değildir.⁵⁰ Hal böyle olunca o, hem annesi veya ninesi gibi eş ve anne olarak bütün yükümlülükleri yerine getirecek, hem de modern hayatın itmesiyle kucağına yuvarlandığı iş hayatının bütün ağırlığını omuzlamaya çalışacaktır. Özelleştirmenin yaygınlaşmasıyla her geçen gün daha da acımasız ve insafsız hale gelen çalışma hayatı ona: “sen kadınsın, dolayısıyla eş ve annesin, onun için sana iltimas geçeyim” de demeyecek, tam tersine ya evlenmesini yasaklayacak veya çocuk yapmaması için elinden taahhütname alacak ve onu iliğine kadar sömürecektir. Böylesine bitirilmiş ve tüketilmiş bir kadın, böyle bir durumda kocasına ne kadar eş, çocuklarına ne kadar anne olabilecektir. Diğer taraftan vicdanlı bir koca bu halde gördüğü eşinden ne kadar kadınlık bekleyebilir ve bu atmosferde o ailede ne kadar huzur ve mutluluk olabilir? Takdir bu hayatı yaşayanlarındır.

Bu değerlendirmeye ve yaklaşıma yöneltilebilecek en önemli itiraz hayat pahalılığı, geçim şartlarının zorluğu, tek ücretle geçinmenin neredeyse imkânsızlığı olacaktır. Bütün bunlar yaşadığımız hayatın gerçekleri olduğu için itiraz edilmesi mümkün olmayan hususlardır. Ancak bu mesele başka bir tartışma konusudur ve bu yazıda ele alınması uygun görülmemektedir.

⁵⁰ Şüphesiz ki burada kastedilen, çocuğuna dadı tutmak veya evine hizmetçi getirmek değil, çocuğuna ve eşine sevgi ve ilgi göstermektedir.